

АГЕНС ТА РЕЦИПІЄНТ У РЕЧЕННЯХ РІЗНОГО КОМУНІКАТИВНОГО СПРЯМУВАННЯ

Оксана Даскалюк

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри історії та
культури української мови Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича*
o.daskaliuk@chnu.edu.ua

Характер відносин між агенсом (мовцем) та реципієнтом визначає мовленнєву функцію повідомлення. Ініціатором спілкування є мовець (йдеться не про причини початку комунікативного акту, а про саму стратегію комунікації), він вибирає не лише словесне наповнення, а й тип свого повідомлення: це буде розповідь, запитання або спонування.

Розповідь (або декларація) зосереджує увагу на подіях, які мають часові характеристики, будь-хто може бути суб'єктом дії. Розповідь – це інформація. Метадієслово (дієслівні форми, які описують дію самого агенса) цієї функції – *повідомляти*. Отож агенс у розповідних повідомленнях є активним, реципієнт пасивний, він лише сприймає інформацію. Зовнішнє втручання до розповідних повідомлень, як-от побудова інформаційного повідомлення за схемою запитання, створюють специфічний прийом – риторичне запитання, мета якого – привернути увагу реципієнта.

Питальні конструкції вимагають вже певної участі реципієнта: хоча б погодитися або заперечити, тому його функція є пасивно-активною. На думку мовця, адресат (запитання – це вже адресоване мовлення) володіє потрібною йому інформацією. Метадієслово – *запитувати*.

Спонукальні конструкції повинні спричинити діяльність адресата, тому його доречно буде називати потенційним агенсом дії. А.Мустайокі слушно зауважує, що в ситуації спонування «мова йде про ірреальну, потенційну дію агенса» [258]. Метадієслово – *спонукати*. Отож мовець, як агенс спонування, є активним, адресат є водночас і реципієнтом, бо сприймає волевиявлення, і потенційним агенсом, бо реалізація спонукуваної дії цілком залежить від нього. Таке розуміння комунікативної функції

реципієнта спонування цілком відповідає твердженню, що ним може бути лише друга особа. Таким чином знову виникає проблема виокремлення суб'єкта дії декларативної (усі три особи як у множині, так і в однині) та імперативної (друга особа однини та множини разом з першою особою множини – спільної дії). Спонукальні конструкції пов'язані з моментом мовлення, тому поняття часу тут своєрідне: виголошення (декларація) спонукуваної дії та умовний момент її реалізації. Так само поділяють функції адресата (реципієнта і потенційного агенса). А тому в розповідному реченні ми маємо суб'єкт предикації, у спонукальному – поняттєвий адресат [2, с. 159].

Отож ролі агенса та реципієнта в розглянутих комунікативних повідомленнях визначає семантичний рівень ситуації комунікації, що реалізовується на поверховому рівні відповідно до граматичної системи мови.

Список використаної літератури

1. Мустайоки А. Теория функционального синтаксиса. От семантических структур к языковым средствам. Москва: Языки славянской культуры, 2006. 512 с.

2. Jensen B. Syntax and semantics of imperative subjects. URL: <https://septentrio.uit.no/index.php/nordlyd/article/download/23/22/91> (дата звернення: 05.05.2022)